

DOBNE RAZLIKE U ZASTUPLJENOSTI ČIMBENIKA POVEZANIH S POTICANJEM SAMOPOŠTOVANJA PREDŠKOLSKE DJECE

JOŠKO SINDIK
Institut za antropologiju, Zagreb
Institute of Anthropology

JOŠKO VUKOSAV
Visoka policijska škola Ministarstva unutarnjih poslova,
Police Academy, Ministry of Interior

ANĐELA LUKAČ
Dječji vrtić "Šegrt Hlapić", Sesvete
Kindergarten named Šegrt Hlapić

UDK: 159.922.6:159.923.2]-053.4
Prethodno priopćenje / *Preliminary communication*

Primljeno / *Received*: 28. XI. 2011.

Samopoštovanje, važan aspekt samopoimanja, termin je kojim se izražava globalno vrjednovanje sebe. Koordinirano stimuliranje razvoja djetetova samopoštovanja djece od strane roditelja i predškolske ustanove, važan je preduvjet djetetova cjelokupnog psihofizičkog razvoja. Cilj ovog rada bio je ispitivanje razlika u različitim aspektima interakcije stručnjaka u dječjem vrtiću, roditelja i djece, vezano uz poticanje samopoštovanja djeteta, s obzirom na dob djeteta. Sudionice istraživanja bile su prigodni uzorak od 102 majke koje su u prosincu 2009. godine imale djecu uključenu u programe predškolskih ustanova u Hrvatskoj. Primijenili smo Upitnik o roditeljskoj percepciji poticanja samopoštovanja u dječjem vrtiću. Pokazalo se da ne postoje statistički značajne razlike u odnosu na dob djece u roditeljskoj percepciji načina pomoći od strane vrtića u razvoju samopoštovanja djeteta, roditeljskom korištenju različitih izvora znanja o razvoju samopoštovanja koje koriste u odgoju djeteta te vrstama informacija koje roditelji dobivaju od strane odgojiteljica o djetetu. Međutim, razlike su prisutne u načinima koje roditelji koriste pri poticanju samopoštovanja djeteta, koji su nešto zastupljeniji kod starije djece.

KLJUČNE RIJEČI: *djeca, dječji vrtić, dobne razlike, roditelji, samopoštovanje*

UVOD

Konstrukat samopoimanja predstavlja deskriptivni aspekt sebe odnosno kognitivnu shemu u kojoj su organiziranje informacije o sebi, a kao središnji aspekt samopoimanja ističe se samopoštovanje kao evaluativni aspekt sebe. Samopoštovanje je termin kojim se izražava globalno vrednovanje sebe. Rosenberg (1968) definira samopoštovanje kao pozitivan ili negativan stav prema sebi. Coopersmith (1967; prema Burušić, 2001) pod

samopoštovanjem podrazumijeva evaluaciju kojom pojedinac odražava stav ne/ prihvaćanja sebe, što ukazuje na stupanj uvjerenja pojedinca u vlastite sposobnosti, važnost, uspješnost ili vrijednost. Istražujući faktore koji utječu na samopoštovanje, utvrdio je da djeca koja iskazuju visoko samopoštovanje su kreativnija, asertivnija, otpornija na utjecaje okoline koja nisu u skladu s njihovim vlastitim opažanjima, fleksibilnija te probleme rješavaju na originalnije načine od pojedinaca s niskim samopoštovanjem. U studijama u kojima se bavio proučavanjem odnosa socijalnih uvjeta i subjektivnih iskustava sa samopoštovanjem, Rosenberg (1965) je utvrdio je da je količina roditeljske pažnje i zanimanje za dijete u značajnoj korelaciji sa samopoštovanjem. Na temelj niza istraživanja, utvrđeno je da ključnu ulogu u razvoju samopoštovanja ima atmosfera u roditeljskom domu i neposredna socijalna okolina. Ključna uloga roditelja u razvoju samopoštovanja nije iznenađujuća s obzirom da je obitelj prva društvena grupa u kojoj se dijete nalazi nakon rođenja i u kojoj stječe prva iskustva, formira stavove, razvija svoje osobne potencijale i interpersonalne odnose. Obitelj je značajan faktor razvoja i zbog dugog vremenskog perioda njenog utjecaja na dijete. U današnje vrijeme, još jedan značajan socijalizacijski faktor u životu djeteta je vrtić. Današnji trend i dinamika života su rezultirali time da dijete veći dio svog vremena u budnom stanju provede u vrtiću te je tako vrtić preuzeo značajnu odgojnu ulogu u životu djeteta.

U najranijoj dobi, djeca prihvaćaju mišljenja koja o njima imaju za njih značajni odrasli i internaliziraju ih kao svoja vlastita. Roditeljski odnos prema djetetu koji je brižan, topao, pun prihvaćanja, dosljedan i pravedan, u kojem se uvažavaju djetetova prava i njegovo mišljenje, rezultira time da dijete internalizira pozitivnu sliku o sebi kao i osjećaj kompetentnosti (Harter, 1999). Općenito se smatra da se osjećaj samopoštovanja javlja tijekom treće godine života, kao osjećaj ponosa kada dijete postiže stvari na svoj vlastiti način. Ukoliko roditelji ne omogućuju djetetu istraživanje okoline u tom periodu, tada se umjesto osjećaja samopoštovanja mogu javiti osjećaj srama i ljutnje.

Mada postoje različiti teorijski i metodološki pristupi te mnogi činitelji koji utječu na roditeljsko ponašanje, istraživanja ukazuju na značajnu stabilnost individualnih razlika u ponašanju roditelja prema djeci tijekom vremena (Collins i Russell, 1991). Bez obzira na dob djeteta, istraživanja upućuju na postojanje dviju temeljnih dimenzija roditeljskog ponašanja (Darling i Steinberg, 1993), a to su: 1. emocionalnost i 2. kontrola. Dimenzija emocionalnosti odnosi se na emocije koje roditelj doživljava i pokazuje u interakciji s djetetom. To je bipolarna dimenzija. Na jednom kraju dimenzije je emocionalna toplina, a na drugom emocionalna hladnoća. Mnogi autori upravo emocionalnu toplinu navode kao aspekt obiteljskog okruženja koji najviše utječe na dječji razvoj (Becker, 1964; Franz, McClelland i Weinberger, 1991; Kandel, 1990; Sears, Maccoby i Levin, 1957; sve prema Vander-Zanden, 1993). Emocionalno topli roditelji prihvaćaju svoju djecu, pružaju im podršku, razumijevanje, pažnju i brigu. Od tehnika discipliniranja koriste objašnjenja, ohrabivanja i pohvale. Emocionalno hladni roditelji zanemaruju svoje dijete, neprijateljski su raspoloženi prema njemu, odbacuju dijete, kritiziraju ga i kažnjavaju.

Dimenzija kontrole odnosi se na ona ponašanja koja roditelji koriste u interakciji s djecom kako bi mijenjali njihova ponašanja i unutrašnja stanja (Peterson i Rollins, 1987). Ova dimenzija je također bipolarna. Na jednom kraju dimenzije su postupci čvrste kontrole djetetovog ponašanja, a na drugom kraju postupci slabe kontrole. Roditelji koji primjenjuju čvrstu kontrolu strogo kontroliraju djetetovo ponašanje i paze da se dijete pridržava pravila koja su oni postavili. Roditelji koji koriste slabu kontrolu postavljaju

malo pravila, manje nadziru ponašanje djeteta, tj. daju mu puno slobode. Istraživanja su pokazala da oba pola dimenzije kontrole roditeljskog ponašanja mogu biti rizični faktori po razvoj djeteta. Prečvrsta kontrola djetetovog ponašanja može dovesti do zavisnosti, submisivnog ponašanja, do smanjenja motivacije za postignućem, te do potisnute hostilnosti, što rezultira i nižim samopoštovanjem kod djeteta. Preblaga kontrola za posljedicu može imati agresivno i nedosljedno ponašanje (Becker, 1964, prema Vander-Zanden, 1993).

Iako nalazi istraživanja nisu uvijek konzistentni, općenito je ipak dobiveno sljedeće: s porastom dobi djeteta dolazi do smanjivanja roditeljskog prihvaćanja, smanjuje se psihološka kontrola, fizičko pokazivanje ljubavi, te vrijeme provedeno s djetetom. Istodobno se povećava bihevioralna kontrola, upotreba verbalnih metoda discipliniranja i naglašavanje djetetove autonomije (Keresteš, 1999). U skladu s navedenim, predmet ovog istraživanja su razlike u roditeljskom pristupu, izvorima znanja koje koriste, ulozi vrtića i suradnji s odgojiteljicama s obzirom na različitu dob djece.

Cilj ovog istraživanja odnosi se na utvrđivanje razlika u različitim aspektima interakcije stručnjaka u dječjem vrtiću, roditelja i djece, vezano uz poticanje samopoštovanja djeteta, s obzirom na varijablu dob djeteta.

U skladu s ciljem istraživanja formulirani su sljedeći *problemi*:

- 1) Ispitati postojanje razlika u korištenju izvora znanja o razvoju samopoštovanja koje roditelji koriste u odgoju djeteta s obzirom na dob djeteta.
- 2) Ispitati postojanje razlika u načinima koje roditelji koriste pri poticanju samopoštovanja djeteta obzirom na dob djeteta.
- 3) Ispitati postojanje razlika u roditeljskoj percepciji načina pomoći od strane vrtića u razvoju samopoštovanja djeteta obzirom na dob djeteta.
- 4) Ispitati postojanje razlika u vrstama informacija koje roditelji dobivaju od strane odgojiteljica obzirom na dob djeteta.

Pretpostavili smo da ne postoje statistički značajne razlike u roditeljskoj percepciji načina pomoći od strane vrtića u razvoju samopoštovanja djeteta, roditeljskom korištenju različitih izvora znanja o razvoju samopoštovanja koje koriste u odgoju djeteta, načinima koje roditelji koriste pri poticanju samopoštovanje djeteta, te vrstama informacija koje roditelji dobivaju od strane odgojiteljica o djetetu, s obzirom na dob djeteta.

METODE

Istraživanje je korelativnog tipa.

SUDIONICI

Sudionice istraživanja bile su prigodni uzorak majki koje su u prosincu 2009. godine imale djecu uključenu u programe predškolskih ustanova u Hrvatskoj. Ukupno su u istraživanju sudjelovale 102 majke. Premda je postojala realna mogućnost da upitnik ispunjavaju majke koje su nešto motiviranije u odnosu na istraživanu tematiku i nešto

obrazovanije, zbog njegove veličine, uzorak možemo smatrati donekle reprezentativnim za populaciju majki djece koja su školski obveznici u hrvatskoj urbanoj sredini, a koja pohađaju predškolsku odgojno-obrazovnu instituciju.

MJERNI INSTRUMENTI

Upitnik o roditeljskoj percepciji poticanja samopoštovanja u dječjem vrtiću sastavila je Šimunović (2007). Upitnik se sastojao od više dijelova. Prvi dio je sadržavao temeljne demografske podatke o djetetu (dob, spol). Sastav djece po dobi čije su majke ispunile upitnik: 1-2 godine – 6 djece; 2-3 godine – 11 djece, 3-4 godine – 30 djece, 4-5 godina – 18 djece, 5-6 godina – 20 djece, 6-7 godina – 17 djece. Za potrebe analize podataka, 47-ero djece je klasificirano u kategoriju mlađe djece (1-4 godine), a preostalih 55-ero djece u kategoriju starije djece (5-7 godina). Dječaka je bilo 43, a djevojčica 59.

U drugom dijelu bila su pitanja s Likertovom ljestvicom u rasponu od 1 do 3 (3 = često; 2 = povremeno; 1 = rijetko, nikad):

- a) izvori znanja o razvijanju samopoštovanja kod djece (5 čestica)
- b) vrsta pomoći od vrtića u razvoju samopoštovanja (5 čestica)
- c) roditeljsko poticanje samopoštovanja kod djeteta (4 čestice)
- d) informacije koje roditelji dobivaju od odgojiteljica o djetetu (4 čestice).

Konačno, u trećem dijelu upitnika su četiri pitanja koja se odnose na samoprocjenu uspješnosti roditeljskog poticanja samopoštovanja kod djeteta (0 = nimalo, 1 = djelomično, 2 = u potpunosti); zadovoljstvo razinom samopoštovanja njihova djeteta (0 = nismo, 1 = jesmo, ali bi voljeli da im jedijete upornije, 2 = jesmo); čini li vrtić dovoljno u pogledu razvoja samopoštovanja djeteta (0 = ne, 1 = ne znamo, 2 = da); u kojoj mjeri vrtić informira roditelje o razini i poticanju samopoštovanja djece (0 = gotovo nikad, 1 = ponekad, 2 = da, redovito). Cjelokupni upitnik nalazi se u PRILOGU.

POSTUPAK I METODA OBRADJE PODATAKA

Istraživanje je provedeno anonimno i sa smjernicom roditeljima, odnosno majkama, da što iskrenije odgovaraju na pitanja iz upitnika. Upitnike su majke ispunjavale online, primjenom web-aplikacije Survey Monkey, koja je oglašena na stranicama Rode (www.roda.hr) u prosincu 2009. Predviđeno vrijeme ispunjavanja upitnika je bilo ograničeno na tjedan dana.

U obradi podataka, uz temeljne deskriptivne pokazatelje (atimetičke sredine, raspršenja te test normaliteta distribucije), koristili smo diskriminacijsku analizu za utvrđivanje dobnih razlika. Podatci su obrađeni statističkim paketom SPSS 16.0.

REZULTATI I RASPRAVA

Za glavne varijable istraživanja, praktički sve distribucije statistički značajno odstupaju od normalne distribucije (tablica 1). Međutim, s obzirom da distribucije nisu bimodalne i simetrične su, smatrali smo opravdanim koristiti parametrijske metode obrade podataka (Pearsonove korelacije). U pogledu prosječnih vrijednosti, među izvorima znanja o samopoštovanju djeteta, majke percipiraju da je roditeljska "intuicija", zajedno sa saznanjima iz stručne i popularne literature, najbolji pokazatelj djetetova samopoštovanja. Relativno manju ulogu imaju odgojiteljice u dječjem vrtiću te članovi stručnog tima, a najmanju samo roditelji i njihov način odgoja djeteta.

Pomoć od vrtića u razvoju samopoštovanja najveća je kroz pravilno postupanje odgojiteljica prema djeci (vjerojatno u smjeru primjerenog poticanja djetetova napredovanja u psihofizičkom razvoju), a potom kroz često i kvalitetno davanje informacija roditeljima o ponašanju djeteta u dječjem vrtiću. Najmanji broj roditelja smatra da im pomoć vrtića nije potrebna u poticanju razvoja samopoštovanja kod djece (dakle malo tko negira važnost odgoja u vrtiću na razvoj samopoštovanja djeteta).

Odgojiteljice najčešće daju informacije vezano uz odnos djeteta s drugom djecom u odgojnoj grupi vrtića, te samostalnost djeteta, a najmanje vezano uz uspjehe i neuspjehe djeteta (vjerojatno iz razloga pribojavanja negativnih reakcija roditelja u situacijama nepoželjnog ponašanja djeteta odnosno neuspješnog izvršavanja zadataka)

Roditeljsko poticanje samopoštovanja procijenjeno je najuspješnijim kroz iznošenje svog mišljenja, davanje do znanja djetetu što je dobro, a što ne. Međutim i preostala dva načina roditeljskog poticanja samopoštovanja procijenjena su kao vrlo djelotvorna.

U pogledu preostalih varijabli upitnika, roditeljska samoprocjena uspješnosti poticanja samopoštovanja nešto je iznad teorijskog prosjeka, dakle roditelji su u principu vrlo zadovoljni razinom poticanja samopoštovanja njihova djeteta. Zadovoljstvo općom razinom samopoštovanja djeteta je još veće, dakle roditelji smatraju da djeca u razmjerno visokoj mjeri imaju razvijeno samopoštovanje. Procjena činjenja vrtića u pogledu samopoštovanja je nešto niža nego procjena vlastitog (roditeljskog) doprinosa poticanju samopoštovanja, ali je iznad teorijskog prosjeka. Konačno, jedino je razina do koje odgojitelji informiraju roditelje o samopoštovanju djeteta u dječjem vrtiću nešto ispod teorijskog prosjeka i u ovom aspektu moguć je najveći napredak.

Tablica 1. Deskriptivna statistika za sve čestice unutar mjernog instrumenta

Skup varijabli	Varijable	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	Kolmogorov-Smirnov Z	Značajnost
Izvor znanja o razvoju samopoštovanja...	roditelji i njihov način odgoja	1,49	0,63	3,655	<0,01
	stručna i popularna literatura	2,38	0,66	3,085	<0,01
	roditeljeva intuicija	2,71	0,52	4,544	<0,01
	odgojiteljice u vrtiću	1,70	0,69	2,789	<0,01
	stručni tim	1,28	0,51	4,593	<0,01
Pomoć od vrtića u razvoju samopoštovanja kroz...	pravilno postupanje odgojiteljica prema djeci	2,53	0,64	3,804	<0,01
	često i kvalitetno davanje informacija	2,31	0,73	2,996	<0,01
	savjetovanje od stručnog tima	1,76	0,75	2,713	<0,01
	roditeljski sastanci na određenu temu	1,89	0,74	2,266	<0,01
	nije potrebna pomoć vrtića	1,58	0,64	3,216	<0,01
Odgojiteljice daju informacije vezano uz...	rješavanje zadataka i trud	2,05	0,79	2,217	<0,01
	samostalnost	2,22	0,82	2,955	<0,01
	reakcije na uspjeh i neuspjeh	1,95	0,84	2,470	<0,01
	odnos s drugom djecom	2,25	0,75	2,825	<0,01
Roditeljsko poticanje samopoštovanja kroz...	iznošenje svog mišljenja	2,85	0,38	5,174	<0,01
	ulaganje truda u ono što dijete radi	2,59	0,53	3,918	<0,01
	davanje do znanja što je dobro	2,74	0,49	4,665	<0,01
	postavljanje realnih očekivanja	2,67	0,49	4,307	<0,01
Roditeljska samoprocjena uspješnosti poticanja samopoštovanja		1,22	0,41	4,882	<0,01
Zadovoljstvo općom razinom samopoštovanja djeteta		1,40	0,65	3,150	<0,01
Procjena činjenja vrtića u pogledu samopoštovanja		1,18	0,67	2,837	<0,01
Razina do koje odgojitelji informiraju o samopoštovanju djeteta u vrtiću		0,82	0,72	2,377	<0,01

U tablici 2 je uočljivo da diskriminacijska funkcija, koja je statistički neznačajna, ne razlikuje djecu u odnosu na izvore znanja o razvoju samopoštovanja kod djeteta s obzirom na dob djeteta. Drugim riječima, roditelji se vrlo slično informiraju o poticanju samopoštovanja kod djeteta, neovisno o tome je li dijete mlađe ili starije. Premda su te razlike minimalne, na temelju rezultata ANOVA-e u odnosu na diskriminacijsku funkciju, možemo uočiti da se primjerice roditelji nešto češće oslanjaju na načine odgoja po modelu svojih roditelja, kad su djeca starija. Razloge možemo samo nagađati (npr. moguće je da je za stariju djecu više moguće kopirati modele ponašanja vlastitih roditelja, dok su mlađa djeca nepredvidljivija).

Međutim najvjerojatnije tumačenje ovakvih rezultata moglo bi biti ono koje vrijedi za većinu problema ovog istraživanja: roditelji se u prosjeku skloni ili brinuti ili ne voditi posebno računa o samopoštovanju svog djeteta, što vjerojatno više ovisi o ličnosti roditelja, nego o dobi njegova djeteta. U ovom slučaju, podjednako se oslanjaju na izvore znanja o samopoštovanju kod djeteta, neovisno je li dijete mlađe ili starije.

Tablica 2. Diskriminacijska analiza grupiranja rezultata u dijelu upitnika Izvori znanja o razvoju samopoštovanja kod djeteta s obzirom na dob djeteta

Diskriminacijska analiza	Karakteristični korijen		Wilksov Lambda		Kanonička korelacija		χ^2 -test (stupnjevi slobode)	Značajnost (p)
	0,065		0,939		0,247		6,148(5)	p > 0,20
Varijable	Aritmetička sredina		Standardna devijacija		Wilksov Lambda	Korelacija s diskriminacijskim faktorom	F-test	Značajnost (p)
	Mlađa djeca (1-4 god.)	Starija djeca (5-7 god.)	Mlađa djeca (1-4 god.)	Starija djeca (5-7 god.)				
roditelji i njihov način odgoja	1,40	1,56	0,50	0,71	0,984	-0,733	1,657	0,201
stručna i popularna literatura	2,34	2,42	0,67	0,66	0,997	0,505	0,349	0,556
roditeljeva intuicija	2,81	2,62	0,45	0,56	0,966	0,231	3,496	0,064
odgojiteljice u vrtiću	1,68	1,71	0,66	0,71	1,000	0,081	0,042	0,837
stručni tim	1,28	1,29	0,50	0,53	1,000	0,55	0,019	0,909

U tablici 3 je uočljivo da diskriminacijska funkcija, koja je statistički neznačajna, ne razlikuje djecu u odnosu na vrste pomoći dječjeg vrtića u razvoju samopoštovanja djeteta s obzirom na dob djeteta. Drugim riječima, roditelji traže vrlo slične načine pomoći u stimuliranju samopoštovanja kod djeteta, neovisno o tome je li dijete mlađe ili starije. Premda su te razlike minimalne, na temelju rezultata ANOVA-e u odnosu na diskriminacijsku funkciju, možemo uočiti da se primjerice roditelji nešto češće oslanjaju na roditeljske sastanke i savjetovanja od strane članova stručnog tima kad su djeca mlađa. O razlozima možemo samo pretpostavljati (npr. moguće je da je za mlađu djecu više potrebno naći neka "nova" rješenja za stimulaciju samopoštovanja, dok za stariju djecu postoje "oprobani recepti" za unaprjeđivanje samopoštovanja).

Međutim najvjerojatnije tumačenje ovakvih rezultata moglo bi biti činjenica da roditelji u prosjeku brinu ili ne vode posebno računa o samopoštovanju svog djeteta, što vjerojatno više ovisi o osobnosti roditelja, nego o dobi njegova djeteta. U ovom slučaju, podjednako se oslanjaju na razne vrste pomoći dječjeg vrtića u razvoju samopoštovanja djeteta, neovisno je li dijete mlađe ili starije.

Tablica 3. Diskriminacijska analiza grupiranja rezultata na u dijelu upitnika Pomoć vrtića u razvoju samopoštovanja djeteta s obzirom na dob djeteta

Diskriminacijska analiza	Karakteristični korijen		Wilksov Lambda		Kanonička korelacija		χ^2 -test (stupnjevi slobode)	Značajnost (p)
	0,041		0,961		0,198		3,914 (5)	> 0,20
Varijable	Aritmetička sredina		Standardna devijacija		Wilksov Lambda	Korelacija s diskriminacijskim faktorom	F-test	Značajnost (p)
	Mlađa djeca (1-4 god.)	Starija djeca (5-7 god.)	Mlađa djeca (1-4 god.)	Starija djeca (5-7 god.)				
pravilno postupanje odgojiteljica prema djeci	2,49	2,56	0,62	0,66	0,997	0,538	0,339	0,562
često i kvalitetno davanje informacija	2,32	2,31	0,69	0,77	1,000	0,534	0,005	0,945
savjetovanje od stručnog tima	1,85	1,69	0,72	0,77	0,988	-0,288	1,167	0,283
roditeljski sastanci na određenu temu	1,98	1,82	0,74	0,75	0,988	0,279	0,988	0,279
nije potrebna pomoć vrtića	1,62	1,55	0,61	0,66	0,997	0,034	0,997	0,574

U tablici 4 je uočljivo da diskriminacijska funkcija, koja je statistički neznačajna, ne razlikuje djecu različite dobi u odnosu na vrstu informacija koje roditelji dobivaju od odgojiteljica o djetetu. Drugim riječima, roditelji dobivaju vrlo slične vrste informacija od odgojiteljica, neovisno o tome je li dijete mlađe ili starije. Premda su te razlike minimalne, na temelju rezultata ANOVA-e u odnosu na diskriminacijsku funkciju, možemo uočiti da roditelji primjerice dobivaju nešto informacija o samostalnosti djeteta kad su djeca mlađa. O razlozima možemo samo nagađati (npr. moguće je da su za roditelje zanimljiviji podatci o djetetovu osamostaljivanju, npr. u jelu, svlačenju, oblačenju i sl., dok su djeca mlađa, dok su za stariju djecu takve informacije manje zanimljive roditeljima).

Najvjerojatnije tumačenje ovakvih rezultata mogla bi biti činjenica da roditelji u prosjeku brinu o samopoštovanju svog djeteta po "osobnoj jednadžbi", koja vjerojatno više ovisi o ličnosti roditelja, nego o dobi njegova djeteta.

Tablica 4. Diskriminacijska analiza grupiranja rezultata na u dijelu upitnika Informacije koje roditelji dobivaju od odgojiteljica o djetetu s obzirom na dob djeteta

Diskriminacijska analiza	Karakteristični korijen		Wilksov Lambda		Kanonička korelacija		χ^2 test (stupnjevi slobode)	Značajnost (p)
	0,064		0,940		0,245		6,069(4)	p > 0,10
Varijable	Aritmetička sredina		Standardna devijacija		Wilksov Lambda	Korelacija s diskriminacijskim faktorom	F-test	Značajnost (p)
	Mlađa djeca (1-4 god.)	Starija djeca (5-7 god.)	Mlađa djeca (1-4 god.)	Starija djeca (5-7 god.)				
rješavanje zadataka i trud	2,00	2,09	0,75	0,82	0,997	0,469	0,335	0,564
samostalnost	2,32	2,13	0,75	0,86	0,986	-0,252	1,407	0,238
reakcije na uspjeh i neuspjeh	1,89	2,00	0,81	0,86	0,996	-0,229	0,407	0,525
odnos s drugom djecom	2,28	2,24	0,68	0,82	0,999	0,106	0,072	0,790

Konačno, u tablici 5 je uočljivo da diskriminacijska funkcija, koja je statistički značajna, razlikuje djecu različite dobi u odnosu na načine na koje roditelji potiču samopoštovanje kod djeteta. Drugim riječima, roditelji na različite načine stimuliraju samopoštovanje kod djeteta, kod mlađe ili starije djece. Na temelju rezultata ANOVA-e u odnosu na diskriminacijsku funkciju, možemo uočiti da se primjerice roditelji starije djece statistički značajno češće odlučuju na stimuliranje djeteta na iznošenje vlastitog mišljenja te ga potiču na ulaganje truda u ono čime se dijete bavi.

O razlozima možemo samo nagađati (npr. moguće je da se roditelji lakše mogu identificirati sa starijom djecom te mu lakše mogu pronaći načine za unaprjeđivanje njegovog samopoštovanja).

Tablica 5. Diskriminacijska analiza grupiranja rezultata na u dijelu upitnika Načini na koji roditelji potiču samopoštovanje kod djeteta obzirom na dob djeteta

Diskriminacijska analiza	Karakteristični korijen		Wilksov Lambda		Kanonička korelacija		χ^2 test (stupnjevi slobode))	Značajnost (p)
	0,119		0,894		0,326		10,989 (4)	p < 0,05
Varijable	Aritmetička sredina		Standardna devijacija		Wilksov Lambda	Korelacija s diskriminacijskim faktorom	F-test	Značajnost (p)
	Mlađa djeca (1-4 god.)	Starija djeca (5-7 god.)	Mlađa djeca (1-4 god.)	Starija djeca (5-7 god.)				
iznošenje svog mišljenja	2,96	2,76	0,20	0,47	,936	0,761	6,877	,010
ulaganje truda u ono što dijete radi	2,70	2,49	0,46	0,57	,961	0,588	4,100	,046
davanje do znanja što je dobro	2,81	2,67	0,40	0,55	,980	0,410	1,998	,161
postavljanje realnih očekivanja	2,66	2,67	0,48	0,51	1,000	-0,039	,018	,894

Glavni nalaz istraživanja je da odnos roditelja prema interakciji dječjeg vrtića i djetetova samopoštovanja većim dijelom u principu ne ovisi o dobi djeteta. Odnos roditelja prema samopoštovanju djeteta vjerojatno je više stabilna karakteristika, uvjetovana ličnošću i "savjesnošću" roditelja, a ne ovisi o dobi njegova djeteta.

Dobne razlike ne postoje u roditeljskoj percepciji načina pomoći od strane vrtića u razvoju samopoštovanja djeteta, roditeljskom korištenju različitih izvora znanja o razvoju samopoštovanja koje koriste u odgoju djeteta te vrstama informacija koje roditelji dobivaju od strane odgojiteljica o djetetu. Međutim razlike su prisutne u načinima koje roditelji koriste pri poticanju samopoštovanja djeteta, koji su nešto zastupljeniji kod starije djece.

Na ovakav rezultat može se gledati pozitivno (podjednako vođenje računa o djeci od strane roditelja, neovisno o njihovoj dobi), ali i manje pozitivno, uzimajući u obzir da se djeci i okolnostima njihova razvoja treba na različite načine pridavati pažnja, u funkciji djetetova odrastanja, odnosno interakcije utjecaja bioloških datosti, ali i socijalnih utjecaja. A u funkciji dobi odnos prema samopoštovanju i njegovom primjerenom stimuliranju svakako bi trebalo diferencirati.

Praktičnu primjenu ovih rezultata vidimo u edukaciji roditelja i odgojitelja, a s ciljem koordiniranih napora u stimuliranju djetetova samopoštovanja. O uspješnom roditeljstvu se danas puno govori, traži se idealan obrazac za postupanje u neugodnim situacijama, a sve sa svrhom kako bi djeca izrasla u kvalitetne osobe, dok u realnosti univerzalnog obrasca nema. Kod roditelja valja pomaknuti fokus pažnje s rješavanja problema kada oni već nastanu, na svakodnevno postupanje s djecom te kvalitetno građenje odnosa. U kontekstu ovog rada, možda bi dobro bilo diferencirati određene postupke, sredstva informiranja, oblike informacija, ovisno o dobi djeteta. Premda je u osnovi najbitnije da su roditelji savjesni u smislu uviđanja potrebe razvijanja djetetova samopoštovanja, trebalo bi dobno diferencirati i izvore znanja o razvoju samopoštovanja kod djeteta, oblike pomoći dječjeg vrtića u razvoju samopoštovanja djeteta, vrste informacija koje roditelji dobivaju od odgojiteljica o djetetu, načine na koje roditelji potiču samopoštovanje kod djeteta. Naime uz njegovanje jednakih prava sve djece (pa tako i neovisno o njihovoj dobi), trebalo bi diferencirano odgojno djelovati u odnosu na dobne psihofizičke mogućnosti djece kao i bogatstvo njihova okruženja.

Ovakav način educiranja i sklop aktivnosti mogli bismo iskoristiti za buduće istraživanje. Prije i nakon edukacije, procijenili bismo odgojne postupke i samopoštovanje djece te usporedili rezultate kako bismo vidjeli utječe li ovakav vid edukacije na samopoštovanje djece i primjenu primjerenijih odgojnih postupaka koji su možda diferencirani i u odnosu na dob djece.

Veliki nedostatak ovog istraživanja je mali broj sudionika. Uz to, nismo uzeli u obzir potencijalno relevantne demografske podatke kao što su: dob majke, (ne)zaposlenost majke, (ne)cjelovitost obitelji djeteta, razina njene stručne spreme. Jedna od mogućnosti je da se buduća istraživanja usredotoče na konstrukte samopoštovanja i roditeljskih postupaka zasebno. Na taj način bismo mogli uključiti više varijabli i dobiti kompletniju sliku o konstruktima. Moglo bi se odgovoriti na pitanja o faktorima koji djeluju na predikciju samopoštovanja kod djece, u kojoj se mjeri samopoštovanje mijenja u vremenskom odmaku, mijenja li se s vremenskim odmakom samopoštovanje djece. Također, longitudinalnim istraživanjem bi se moglo vidjeti mijenjaju li se roditeljski postupci u funkciji dobi djeteta. Varijable roditeljskih postupaka, (ne)zaposlenost, život u (ne)cjelovitoj obitelji vjerujemo

da su u međuzavisnosti s doživljajem stresa i nekim karakteristikama ličnosti roditelja, pa bi bilo korisno i to istražiti. Isto tako, korisno bi bilo otkriti razlikuju li se postupci u odgoju kod odgojitelja i roditelja, te procjenjuju li roditelji i odgojitelji istovjetno razinu samopoštovanja djece.

ZAKLJUČAK

Pokazalo se da ne postoje statistički značajne razlike u odnosu na dob djece u roditeljskoj percepciji načina pomoći od strane vrtića u razvoju samopoštovanja djeteta, roditeljskom korištenju različitih izvora znanja o razvoju samopoštovanja koje koriste u odgoju djeteta te vrstama informacija koje roditelji dobivaju od strane odgojiteljica o djetetu. Međutim razlike su prisutne u načinima koje roditelji koriste pri poticanju samopoštovanje djeteta, koji su nešto zastupljeniji kod starije djece.

Dakle našim istraživanjem podržavamo pripadne tri hipoteze, dok odbacujemo onu vezanu uz načine koje roditelji koriste pri poticanju samopoštovanje djeteta.

Ovi rezultati pokazuju prvenstveno da roditelji pokazuju interes za razvoj samopoštovanja kod djece, i da u tome percipiraju važnost vlastite (roditeljske) uloge, važnost predškolske ustanove, ali i koordinacije zajedničkog napora roditelja i predškolske ustanove u funkciji poticanja djetetova samopoštovanja. A pritom postupaju podjednako, neovisno o dobi djeteta.

LITERATURA

Burušić, J. (2001) *Psihologija ličnosti 2* (skripta), Zagreb, Hrvatski studiji, Sveučilište u Zagrebu.

Collins, W.A., & Russell, G. (1991) Mother–child and father–child relationship in middle childhood and adolescence: A developmental analysis, *Developmental Review*, br. 11, str. 99–136.

Darling, N. & Steinberg, L. (1993) Parenting style as context: An integrative model, *Psychology Bulletin*, br. 113, sv. 3: str. 487 – 496.

Harter, S. (1999) *The construction of the self- a developmental perspective*, New York, Guilford Publications, Inc.

Keresteš, G. (1999). *Agresivno i prosocijalno ponašanje školske djece u kontekstu ratnih zbivanja: provjera posredujućeg utjecaja roditeljskog ponašanja* (doktorska disertacija), Zagreb, Filozofski fakultet.

Peterson, G.W. & Rollins, B.C. (1987) Parent – child socialization. (U: M.B. Sussman & S.U. Steinmetz (ur.), *Handbook of marriage and the family*, str. 471 – 507), New York, Plenum.

Rosenberg, M. (1965) *Society and the adolescent self-image*, Princeton, NJ, Princeton University Press.

Rosenberg, M. (1968) Psychological selectivity in self-esteem formation, U: C. Gordon & K.J. Gergen (ur) *The self in social interaction*, New York, John Wiley & Sons.

Vander – Zanden, J.W. (1993) *Human development* (5th ed.), New York: McGraw – Hill.

PRILOG – Upitnik o roditeljskoj percepciji poticanja samopoštovanja u dječjem vrtiću (Šimunović, 2007)

Dob djeteta: _____

Spol: M Ž

Iz kojih izvora dobivate znanja o razvijanju samopoštovanja kod djece (*zaokružiti KOD SVAKOG odgovora: 2 = često; 1 = povremeno; 0 = rijetko, nikad*):

a) Radimo onako kako su radili i naši roditelji	2	1	0
b) Čitamo puno stručne i popularne literature o odgoju djece	2	1	0
c) Vodimo se intuicijom u odgoju pa tako i u tome	2	1	0
d) Od odgajateljica u vrtiću individualnim informiranjem ili roditeljske sastanke	2	1	0
e) Od strane stručnog tima kroz pisani oblik ili roditeljske sastanke	2	1	0

Kako vidite pomoć u razvijanju samopoštovanja Vašeg djeteta od strane vrtića (*zaokružiti KOD SVAKOG odgovora: 2 = često; 1 = povremeno; 0 = rijetko, nikad*):

a) Pravilnim postupanjem odgajateljica prema djeci u vrtiću	2	1	0
b) Češćim i kvalitetnijim davanjem informacija o našem djetetu	2	1	0
c) Savjetovanjem od strane stručnog tima	2	1	0
d) Roditeljskim sastancima na određenu temu	2	1	0
e) Ne trebamo pomoć vrtića	2	1	0

Kakve informacije o Vašem djetetu Vam daju odgajateljice (*zaokružiti KOD SVAKOG odgovora: 2 = često; 1 = povremeno; 0 = rijetko, nikad*):

a) Kako je riješio/la neki zadatak, da li se trudio/la	2	1	0
b) Da li je samostalan/la	2	1	0
c) Kako reagira na uspjeh i neuspjeh	2	1	0
d) Kakav mu je odnos s drugom djecom	2	1	0

Kako potičete samopoštovanje kod Vašeg djeteta (*zaokružiti KOD SVAKOG odgovora: 2 = često; 1 = povremeno; 0 = rijetko, nikad*):

a) Potičemo ga/ju da iznese svoje mišljenje	2	1	0
b) Potičemo ga/ju da ulaže mnogo truda u ono što radi	2	1	0
c) Jasno mu/joj damo do znanja kada je nešto krivo i dobro napravio/la	2	1	0
d) Postavljamo realna očekivanja za ono što može postići s obzirom na svoju dob	2	1	0

Koliko smatrate da ste uspješni u tome (*zaokružiti jedan od odgovora*):

- a) U potpunosti
- b) Djelomično, nismo sigurni da li to dobro radimo ili možemo nešto poboljšati
- c) Nimalo, ne znamo što trebamo raditi

Jeste li zadovoljni samopoštovanjem Vašeg djeteta (*zaokružiti jedan od odgovora*):

- a) Jesmo
- b) Jesmo, no voljeli bi da nam je dijete više uporno
- c) Nismo

Čini li vrtić dosta u pogledu razvoja samopoštovanja djece (*zaokružiti jedan od odgovora*):

- a) Da
- b) Ne znamo
- c) Ne

Da li vas odgajatelji informiraju o razini razvoja, načinim poticanja samopoštovanja Vašeg djeteta u vrtiću (*zaokružiti jedan od odgovora*):

- a) Da, redovito
- b) Ponekad
- c) Gotovo nikad ili nikad

AGE DIFFERENCES IN THE PREVALENCE OF FACTORS ASSOCIATED
WITH STIMULATING SELF-RESPECT AT PRESCHOOL CHILDREN

SUMMARY

Self-esteem, an important aspect of self-concept, is the term which expresses the global evaluation of oneself. Coordinated stimulation of child's development of self-esteem of children by parents and kindergarten is an important prerequisite for a child's overall mental and physical development. The aim of this study was to examine the differences in various aspects of interaction between experts in kindergarten, parents and their children, regarding to the child's self-esteem encouraging, considering the age of the child. Participants were an occasional sample of 102 mothers who had children involved in preschool programs in Croatia, in December 2009. We applied the Questionnaire about parental perception of encouraging self-esteem in kindergarten. The results showed that there were no statistically significant age differences in parents' perception of how the assistance of the kindergarten can help children in developing self-esteem; no differences were found in parents' use of various sources of knowledge about the development of self-esteem used in rearing the child, as same as in regard to the type of information that parents receive from the educator of the child. However, differences exist in the ways that parents use to encourage self-esteem of the child, which are somewhat more common in older children.

KEY WORDS: *age differences, children, kindergarten, parents, self-esteem*

